

Jadwiga Adamczyk

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

STANDARDY UJAWNIANIA INFORMACJI SPÓŁEK GIEŁDOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ I USA

1. Wstęp

Współczesne przedsiębiorstwa, aby sprostać wzrastającym oczekiwaniom rynku, starają się zaspokoić potrzeby informacyjne odbiorców sprawozdań. W celu dostarczenia istotnych i użytecznych informacji stosują różne sposoby ujawniania danych o sytuacji majątkowej, finansowej i perspektywach rozwoju. Wobec księgowych małwersacji i licznych bankructw znanych firm, zapotrzebowanie na przejrzyste i wiarygodne sprawozdania staje się determinantą zaufania i elementem przewagi konkurencyjnej. Sposób ujawniania informacji jest jednym z najbardziej istotnych czynników oddziaływania na wiarygodność sprawozdań.

Wiarygodność informacji ekonomicznej, szczególnie sprawozdań finansowych ujawnianych przez spółki giełdowe, jest podstawą prawidłowego funkcjonowania rynku kapitałowego.

Spółki notowane na giełdach papierów wartościowych są zobligowane do prowadzenia ksiąg rachunkowych, zgodnych z podstawowymi założeniami rachunkowości i normami prawnymi, na podstawie których sporządzają roczne sprawozdania finansowe. Sprawozdanie staje się narzędziem umożliwiającym uporządkowanie informacji finansowych oraz sposobem komunikowania się z podmiotami zainteresowanymi sytuacją przedsiębiorstwa. Informacje występują w formie zestawu powiązanych ze sobą raportów księgowych, odzwierciedlających nie tylko sytuację finansową jednostki, ale także rezultaty przeprowadzonych przez nią działań. Sprawozdawczość finansowa jest najważniejszym, końcowym produktem prac rachunkowych, po uprzednim uporządkowaniu, doprowadzeniu do porównywalności i zweryfikowaniu danych [Gabrusewicz, Remlein 2007, s. 13].

Celem sprawozdania finansowego jest zaspokojenie potrzeb informacyjnych wielu użytkowników, konieczne do podjęcia właściwych decyzji inwestycyjnych,

transakcyjnych i kredytowych [Olchowicz, Tłaczała 2004, s. 16]. Funkcja sprawozdań wynika z istoty systemu informacyjno-ewidencyjnego rachunkowości, polegającej na rejestracji i przedstawieniu informacji ekonomicznych przez zarząd danego podmiotu.

Rachunkowość występuje w podwójnej roli:

- jako źródło rzetelnych informacji retrospektywnych, ułatwiających ocenę każdego podmiotu wewnętrznego jednostki oraz umożliwiających zabezpieczenie potrzeb informacyjnych otoczenia,
- jako źródło informacji prospektywnych pozwalających na racjonalne kształtowanie decyzji inwestycyjnych [*Współczesna rachunkowość...* 2004, s. 60].

Informacje wynikające z rachunkowości, szczególnie sprawozdania finansowe, są użyteczne, ponieważ nie tylko umożliwiają oszacowanie ryzyka kontynuowania działań, ale także mogą się przyczynić do zapewnienia wiarygodności prezentowanych informacji.

2. Zasady tworzenia systemu informacji ekonomicznej przedsiębiorstw

Podstawą systemu informacji ekonomicznej jest rachunkowość oparta na rzetelnych zasadach. Zasada kontynuacji działalności uznawana jest za najważniejszą w systemie informacyjnym. Kolejną zasadą jest użycie koncepcji wiernego i rzetelnego obrazu, który uzyskuje się zarówno przez stosowanie właściwych standardów rachunkowości, jak i realizację cech jakościowych przy sporządzaniu sprawozdań. Jednakże informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych mogą być prezentowane w odmiennych układach i z niejednakowym stopniem szczegółowości, co wpływa na ich użyteczność. Użyteczność jest wymieniana jako fundamentalna cecha sprawozdań finansowych. Wiąże się to z koniecznością prezentowania wiarygodnych informacji, co wymaga kompletnego ujęcia i rzeczywistego odzwierciedlenia transakcji i innych zdarzeń, zgodnie z ich treścią ekonomiczną, a nie tylko formą prawną [Baran 2006, s. 15].

Do najważniejszych zasad sporządzania systemu informacyjnego przedsiębiorstw zalicza się:

- zrozumiałość (jasność), jako główny wymóg informacji sprawozdawczej. Sprawozdania należy sporządzać tak, aby użytkownicy mogli poprawnie odczytać treść i zinterpretować zawarte w nich dane liczbowe [Gabrusewicz, Remlein 2007, s. 20];
- wiarygodność, która jest oczywistą cechą informacji, stanowiącą zdolność wzbudzania zaufania. Wiąże się ona z rzetelnością, ponieważ informacje są wiarygodne wtedy, gdy nie zawierają istotnych błędów i wiernie odzwierciedlają zdarzenia gospodarcze;

-
- przydatność, oznaczającą, że ujawnienie informacji może w istotny sposób wpływać na decyzje użytkowników;
 - porównywalność, umożliwiającą podejmowanie trafnych decyzji przez użytkowników, tak aby potrafili właściwie ocenić kierunek dokonanych zmian spółki i jej sytuacji finansowej;
 - istotność, gdy informacja koncentruje się na najważniejszych zagadnieniach, które pozwolą na trafną ocenę zdarzeń i przyszłości jednostki;
 - prawidłowość, jeżeli sprawozdanie finansowe jest sporządzone zgodnie z obowiązującymi standardami oraz zasadami rachunkowości w danym kraju [Hołda, Pocięcha 2004, s. 12];
 - przejrzystość – ujęcie informacji sprawozdawczych w sposób czytelny w układach, które ułatwiają stwierdzenie ich wzajemnych powiązań i zależności;
 - terminowość, polegającą na przygotowaniu i składaniu sprawozdania odbiorcom w ściśle określonym terminie;
 - ciągłość – odpowiednie powiązanie danych kolejnych okresów sprawozdawczych, która zmusza do wyraźnego określenia i wykazania zmian w zasadach i interpretacji poszczególnych informacji [*Współczesna rachunkowość...* 2004, s. 21];
 - jednolitość, oznaczającą przyjęcie jednakowych zasad grupowania danych sprawozdawczych, zarówno w kolejnych okresach sprawozdawczych, jak i w jednostkach gospodarczych określonej branży;
 - aktualność – adekwatność do bieżących lub przewidywanych uwarunkowań.

Dążenie do wiarygodnej sprawozdawczości wynika głównie z nadrzędnych zasad rachunkowości, a także z zasad nadzoru korporacyjnego. Każdy podmiot gospodarczy musi świadomie kształtować swoje relacje z otoczeniem, zgodnie z zasadami etyki i odpowiedzialności społecznej. W praktyce jednak nawet rzetelnie prezentowane dane finansowe niekiedy nie dają inwestorom pełnego obrazu kondycji spółek, powodując krańcowo różniące się oceny. Ostatnio niewątpliwie zwiększają się presja i wymagania wobec spółek w zakresie raportowania. Podkreśla się także, iż potrzeba wiarygodności zapobiega wykazywaniu w sprawozdaniach finansowych informacji na tyle niepewnych, że mogłyby one wprowadzić w błąd użytkownika i przyczynić się do strat [*Międzynarodowe regulacje...* 2002, s. 91].

Spółki giełdowe mają szczególnie obowiązek ujawniania informacji, a ustalenie odpowiedniego zakresu ujawniania stanowi ważny czynnik w ograniczaniu ryzyka inwestorów [Andrzejewski 2002, s. 20]. Nie są one jednak zobligowane do wykazywania wszystkich informacji. Należy utrzymywać w tajemnicy pewne informacje o znaczeniu strategicznym, np. konkurencyjne plany i tajemnice firmowe. Zasada ta ma chronić przed rozpowszechnianiem informacji poufnych, sklasyfikowanych jako dostępne w ograniczonym zakresie, poufne i ściśle poufne. Natomiast wszystkie istotne informacje ekonomiczne i finansowe powinny być zawarte w sprawozdaniach finansowych lub w formie załączonych danych uzupełniających [Turyna 2006, s. 110].

3. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) w systemie informacyjnym przedsiębiorstw UE

Zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1606/2003 z 19 lipca 2002 r. wprowadzono obowiązek stosowania MSR/MSSF przez wszystkie unijne spółki giełdowe od 2005 r. przy sporządzaniu skonsolidowanych sprawozdań finansowych, a od 1 stycznia 2007 r. wymóg ten dotyczy wszystkich spółek. Dzięki tym regulacjom akcjonariusze powinni otrzymywać pełniejszy obraz spółki, a to zapewni nie tylko wiarygodność informacji finansowych, lecz także bezpieczeństwo oraz stabilność obrotu gospodarczego [Bartyzel 2005, s. 47].

Zakres ujawnianych informacji zależy w dużej mierze od decyzji zarządu i przyjętej polityki dotyczącej ujawnień. Z reguły jednostki o dużym znaczeniu w gospodarce mają obowiązek sporządzania sprawozdań finansowych o rozbudowanej strukturze i szerokim zakresie ujawnianych informacji. W ten sposób spółki giełdowe większość informacji na temat swojej działalności gospodarczej i uzyskiwanych wyników prezentują w obligatoryjnie sporządzanych i publikowanych rocznych raportach. Zakres tych informacji jest jednak różny w poszczególnych krajach, przedmiotem ujawniania są przede wszystkim dane dotyczące sytuacji ekonomicznej. Ze względu na wysoki stopień agregacji informacji zawartych w sprawozdaniu niezbędne jest uzupełnienie ich o dodatkowe dokumenty, zawierające m.in.: opis przyjętych zasad rachunkowości lub zmiany zachodzące w strukturze aktywów, zobowiązań lub kapitałów własnych [Turyna 2006, s. 114]. Zgodnie ze standardami rachunkowości podmiot gospodarczy ma obowiązek ujawnienia, we wstępie do sprawozdania finansowego, czy zostało ono sporządzone z założeniem kontynuowania działalności oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie dalszego istnienia firmy.

Zakres ujawnianych i wykorzystywanych informacji w podejmowaniu decyzji przez spółki giełdowe jest większy i nie ogranicza się tylko do publikacji raportów finansowych. Wiele spółek zwiększa zakres informacji o dobrowolne ujawnienia, aby dać rzetelny i prawdziwy obraz sprawozdania. Z analizy wymogów zawartych w MSR wynika, że prawidłowe ich zastosowanie wymaga wykorzystania wielu informacji spoza obszaru rachunkowości finansowej. Szczególne znaczenie mają informacje objaśniające specyfikę realizowanych procesów biznesowych i ryzyko podejmowanych działań. Mogą to być np.: udział w rynku, liczba klientów, liczba innowacji i nowych wdrożeń.

Wśród dobrowolnie ujawnianych informacji często przedstawia się także sytuację makroekonomiczną w danym kraju. Za najważniejsze uznaje się: wskaźnik inflacji, stopę bezrobocia, deficyt budżetowy, dług zagraniczny i podstawowe stopy procentowe. Ważne są również informacje o pozytywnym zakończeniu negocjacji w sprawie podpisania ważnego kontraktu oraz informacje dotyczące przeszłości. Podobnie potrzebne jest ujawnianie informacji na temat kwalifikacji i do-

świadczenia zawodowego kadry zarządzającej. Kolejną z ważniejszych informacji, którą powinno podawać się do publicznej wiadomości, jest informacja o aktualnej strategii firmy i jej realizacji, w tym o planach inwestycyjnych i innych sprawach związanych z bieżącym zarządzaniem spółką. Informacje te można wykorzystać do oceny ryzyka związanego z działalnością gospodarczą, szczególnie po to, aby określić pozycję spółki w branży [Świdorska, Świdorska 2005, s. 620].

4. Powszechnie akceptowane zasady rachunkowości (US – GAAP) w systemie informacyjnym spółek giełdowych w USA

Stany Zjednoczone stworzyły grupę zróżnicowanych standardów, które obecnie uważane są za najbardziej zaawansowane i często stanowią przykład dla innych krajów. Podkreśla się, że to właśnie znajomość regulacji amerykańskich pozwoliła stworzyć standardy w innych krajach, a nie odwrotnie. Rozwiązania przyjęte przez inne kraje często różnią się w zakresie formy i treści, a także odwołują się nie tylko do jednych zastosowań, lecz w pewnych kwestiach stosują alternatywne podejście [Kusznerk 2005, s. 21]. Stanowi to zasadniczą różnicę w stosunku do USA, gdyż kraj ten nie daje spółkom giełdowym żadnego wyboru i wymaga, aby sporządzały sprawozdania finansowe tylko i wyłącznie zgodnie z US GAAP.

US GAAP to profesjonalny zestaw reguł rachunkowych, konwencji i procedur. Służą one do zdefiniowania przyjętych zasad rachunkowości, dostarczają standardów do zmierzenia i prezentacji finansowej sytuacji podmiotów oraz zaleceń odnośnie do ujawnień [Epstein i in. 2005, s. 1]. Termin ten oznacza ustanowiony autorytatywny przewodnik zasad przygotowania sprawozdań w USA, a także akceptację podanych zastosowań jako najbardziej odpowiednich z powodu ich uniwersalnego użycia. Rozwój US GAAP następuje w ogromnym tempie, co w znacznym stopniu wiąże się z rosnącą złożonością struktur ekonomicznych i zawilnością transakcji. Są one bardziej szczegółowe aniżeli MSR, ponieważ znacznie głębiej interpretują kwestie dyskusyjne.

W zakresie zasady uznawania US GAAP określają pomiar i czas pozycji, które weszły do cyklu rachunkowego i mają odzwierciedlenie liczbowe w sprawozdaniu finansowym każdej spółki giełdowej. Z kolei zasada ujawniania dotyczy czynników, które nie zawsze są liczbowe. Ujawnienia wymagają informacji jakościowych, które są niezbędnym składnikiem pełnego zestawu sprawozdań finansowych. Zasada ujawniania uzupełnia zasadę uznawania, zwłaszcza przez wyjaśnianie podstawowych informacji liczbowych i przekazywanie innych informacji, np. dotyczących polityki rachunkowej, warunkowości oraz niepewności [Epstein i in. 2005, s. 2]. Podkreśla się, że większość zarejestrowanych przedsiębiorstw amerykańskich nie musi stosować tych wszystkich regulacji. Wynika to z tego, że zarządzane przez nich sprawozdania finansowe nie muszą podlegać badaniu przez biegłego i nie ma obowiązku publicznego ich ujawniania. Obowiązek ten ciąży na

tych korporacjach notowanych w publicznym obrocie papierami wartościowymi, które mają powyżej 500 akcjonariuszy lub suma ich aktywów wynosi ponad 5 milionów dolarów. Mimo to wiele spółek poddaje weryfikacji swoje sprawozdania i stosuje zasady przedstawiane w US GAAP celem uwiarygodnienia własnej pozycji w środowisku biznesowym i lokalnym. Pod tym względem Stany Zjednoczone są wyjątkowym krajem w porównaniu z innymi, w których taki obowiązek został wprowadzony.

Potrzeba ujawniania informacji stanowi jedną z fundamentalnych zasad rachunkowości w USA. Podobnie jak w innych krajach, stworzono tu różne regulacje prawne i organy nadzorujące ich właściwe przestrzeganie. Jest to konieczne, aby zapewnić pełne, wiarygodne i dokładne ujawnienie informacji. Jednym z najważniejszych przedmiotów obligatoryjnych ujawnień przez spółki giełdowe jest prezentacja zastosowanych zasad rachunkowości [Epstein i in. 2005, s. 51]. Za najważniejszą zasadę, podobnie jak w UE, przyjmuje się zasadę kontynuacji działalności.

Kolejną istotną kwestią, która polepsza wzrost użyteczności sprawozdań finansowych, jest włączenie do rocznego raportu sprawozdań z lat poprzednich, zwłaszcza do celów porównawczych. Prezentacja takiej informacji pozwala na dokonanie analizy aktualnych trendów zmian oddziałujących na spółkę, a także umożliwia podjęcie trafnej decyzji w ramach inwestowania [Kieso i in. 2007, s. 1285]. Równie ważnym ujawnieniem jest prezentacja wydarzeń po dacie bilansowej, ale przed zatwierdzeniem sprawozdania. Wystąpienie tych wydarzeń ma istotne znaczenie zarówno dla pozycji finansowej firmy, jak i w szacowaniu ryzyka przez inwestorów. W sprawozdaniach spółek giełdowych trzeba również wspomnieć o transakcjach podmiotów powiązanych. Większość ujawnień na temat transakcji powiązanych jest podobna do tych według MSR. Natomiast różnicą między tymi regulacjami jest według US GAAP zakaz dokonywania korekt wartości początkowej aktywów lub zobowiązań niefinansowych, wynikających z zabezpieczeń planowanych transakcji [Bonham i in. 2006, s. 97]. Ponadto znaczące umowy kontraktowe i negocjacje powinny być jasno zaprezentowane w informacji dodatkowej do sprawozdania finansowego. Ujawnić trzeba m.in.: kontrakt leasingu, zabezpieczeń, obowiązki płacowe i plany opcji. W porównaniu z MSR informacje dotyczące odroczonego podatku dochodowego muszą być ujawniane w szerokim zakresie, tak aby ułatwiać zarządzanie spółką.

W USA najważniejszym składnikiem rocznego raportu jest rachunek zysków i strat. W raporcie poświęca się więcej uwagi wynikowi netto, ustalonemu w systemie bardziej rozbudowanym od zaleceń MSR. Dodatkowo ujawnia się: zyski lub straty przed pozycjami nadzwyczajnymi, podatek dochodowy, segmenty zaniechane, dewaluację, odsetki wydatkowane, zyski lub straty z umarzania długów, zyski lub straty zrealizowane w zagranicznych walutach, zyski lub straty z zabezpieczeń możliwych do zbycia, a także wydatki na badania i rozwój [Epstein i in. 2005, s. 1099].

Kolejnym wymaganym sprawozdaniem jest rachunek przepływów pieniężnych. Sprawozdanie to opracowuje się w sposób analogiczny do MSR, jednakże

US GAAP zalecają stosowanie metody bezpośredniej, uważanej za bardziej wiarygodną i zrozumiałą. W połączeniu z innymi informacjami umożliwia ono akcjonariuszom, inwestorom i kredytodawcom lepsze poznanie sytuacji finansowej spółki, pozwala również ocenić zdolność przedsiębiorstwa do generowania w przyszłości dodatnich przepływów pieniężnych netto oraz zdolność do spłaty zobowiązań, wypłaty dywidend oraz potrzeb w zakresie finansowania zewnętrznego.

W raporcie opartym na US GAAP bilans ma mniejsze znaczenie. Najważniejszą różnicą jest tu odwrotne uporządkowanie aktywów i pasywów. Stronę aktywów rozpoczynają środki obrotowe, a kończą najtrudniej zbywalne środki trwałe. Z kolei pasywa pokazuje się według stopnia pilności ich uregulowania. Charakterystyczne jest pomijanie lub nieprzywiązywanie nadmiernego znaczenia do analizy wskaźnikowej, tak często eksponowanej w polskich przedsiębiorstwach.

5. Zakończenie

Standardy US GAAP powszechnie uważane są za najlepsze regulacje prawne, mające wymiar ponadnarodowy. To dzięki ich stosowaniu, spółki amerykańskie mają szeroki zakres ujawnień informacji w sprawozdaniach. US GAAP krytykowane są jednak przez środowisko biznesowe za obowiązki informacyjne stawiane wobec spółek giełdowych. Przedstawiciele innych państw skarżą się na przeciążenie standardami, co przyczynia się do przesadnej szczegółowości sprawozdań, a to powoduje mniejszy przyływ kapitałów do USA. Odmienne zdanie mają kraje, w których brakuje lokalnych standardów lub są one zbyt ogólnikowe. Do negatywnych zjawisk, związanych z ujawnianiem informacji według US GAAP, można zaliczyć również problem wykorzystywania poufnych informacji. Dość często zdarza się, że informacje mogą zostać wykorzystane na niekorzyść spółki. Innym problemem są zbyt wysokie koszty ponoszone w związku z przygotowaniem i wdrożeniem niektórych standardów.

Mimo różnic w sposobie ujawniania informacji wynikających z różnych regulacji prawnych i systemów rachunkowości zarówno MSR, jak i US GAAP zwiększają wiarygodność sprawozdania finansowego. Zakresy ujawnionych informacji nie są identyczne, w niektórych obszarach sprawozdanie według US GAAP jest bardziej obszerne i szczegółowe.

Przedsiębiorstwa w UE krytykują obowiązek ujawniania szczegółowych informacji wymaganych według US GAAP. Z kolei w USA krytykuje się sporządzenie sprawozdania według MSR za zbyt dużo alternatywnych rozwiązań i charakter informacji podawanych z myślą o inwestorach, a nie o szerszej grupie odbiorców. Dlatego podjęto starania o zmodyfikowanie MSR i US GAAP w kierunku ich zbliżenia, ale osiągnięcie spójności standardów wymaga czasu.

Literatura

- Andrzejewski M., *Rachunkowość a ujawnianie informacji przez spółki giełdowe*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Baran W., *System informacyjny rachunkowości w kształtowaniu wiarygodności informacji finansowej*, [w:] *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. 1, red. Z. Messner, AE w Katowicach, Katowice 2006.
- Bartyzel I., *Znaczenie ujednoczenia sprawozdań finansowych dla wzrostu zaufania publicznego i poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego w krajach Unii Europejskiej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, AE w Krakowie, Kraków 2005.
- Bonham M. [i in.], *International GAAP i 2005 – Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej w interpretacjach i przykładach*, t. 3, Wyd. Prawnicze LexisNexis, Ernst & Young, Warszawa 2006.
- Epstein B.J., Nach R., Black E.L., Delaney P.R., *Wiley GAAP 2005 – Interpretation and Application of Generally Accepted Accounting Principles*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey 2005.
- Gabrusewicz W., Remlein M., *Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa*, PWE, Warszawa 2007.
- Hołda A., Pociecha J., *Rewizja finansowa*, AE w Krakowie, Kraków 2004.
- Kieso D.E., Weygandt J.J., Warfield T.D., *Intermediate Accounting*, John Wiley & Sons Inc., New York 2007.
- Kusznerk J., *Rachunkowość – wybrane zagadnienia – kompendium księgowego i nie tylko*, Wyd. A.D. Drągowski SA, Warszawa 2005.
- Międzynarodowe regulacje rachunkowości – wpływ na rozwiązania krajowe*, red. A. Jaruga, C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Międzynarodowe Standardy Rachunkowości a Ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, red. A. Jaruga, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2004.
- Olchowicz I., Tłaczała A., *Sprawozdawczość finansowa*, Difin, Warszawa 2004.
- Świdarska M., Świdarska G.K., *Oczekiwania inwestorów a zakres informacji ujawnianej w raporcie rocznym*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, AE w Krakowie, Kraków 2005.
- Turyňa J., *Standardy rachunkowości – MSR – US GAAP – Polskie ustawodawstwo*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Kraków 2006.
- Współczesna rachunkowość w kreowaniu wiarygodnego obrazu jednostki gospodarczej*, red. B. Micherda, AE w Krakowie, Kraków 2004.

JOINT STOCK COMPANY INFORMATION DISCLOSURE STANDARDS IN THE EUROPEAN UNION AND THE USA

Summary

In conditions of brisk competition there is an increasing demand for access to information in decisive processes. The way how joint stock companies disclose information affects their reliability. In this paper, the method of information disclosure in the EU and the USA is presented. The most important information disclosed in reports based on MSR and US GAAP is selected.